

менение которых педагогами обеспечит их успешное профессиональное становление в условиях вуза.

Ключевые слова: профессиональная психодиагностика, индивидуально-психологические особенности студента, личностные компоненты, духовность, мотивация, психолого-профессиональные качества.

Фурманець Б.І

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОДІАГНОСТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

У статті системно викладено психолого-методичні аспекти теорії і практики, короткий інструментарій професійної психодіагностики індивідуально-психологічних особливостей студентів, застосування яких педагогами забезпечить їх успішне професійне становлення в умовах ВНЗ.

Ключові слова: професійна психодіагностика, індивідуально-психологічні особливості студента, особистісні компоненти, духовність, мотивація, психолого-професійні якості.

Furmanets B.I

TEORIYA I PRACTICE PROFESIYNOI PSIHODIAGNOSTIKI INDIVIDUALNO-PSIHOLOGICHNIH Especially STUDENTIV

The paper sets out a systematic psychological and methodological aspects of the theory and practice of professional tools brief psychodiagnosis individual psychological characteristics of students, the use of which teachers provide their successful professional development in the university.

Keywords: professional psycho-diagnostics, individual psychological characteristics of the student, personal components, spirituality, motivation, psychological and professional skills.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2013

УДК 159.01

*Підбуцька Ніна Вікторівна,
м. Харків, Україна*

НАВЧАННЯ У ВНЗ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТА

Постановка проблеми. В останні роки система вищої освіти в нашій країні зазнала значних змін. Вони, головним чином, викликані змінами в соціальній, політичній, економічній сферах. Набула розвитку орієнтація на гуманізацію та гуманітаризацію освіти.

Зміни, що відбуваються протягом останніх років у економічній та політичній сферах, висувають нові вимоги до спеціалістів. Відбувається підвищення значення професіоналізму. Професіоналізм сприяє тому, що майбутній спеціаліст стає більш конкурентоспроможній, активний, самостійно приймає рішення та несе відповідальність за них. Необхідно постійно поглиблювати знання та оволодівати новими професійними вміннями, щоб підтвердити свій професіоналізм.

Сучасне суспільство орієнтується на саморозвиток, самоосвіту особистості. Система вищої освіти починає орієнтацію на особистісно-орієнтований процес навчання. Сьогоднішнє суспільство вимагає від спеціаліста високого рівня культури, оформленої системи цінностей, постійного самовдосконалення і т.п. Не дивлячись на всі новітні трансформації, що відбуваються у системі вищої освіти важливим завданням лишається засвоєння студентами знань, вмінь, навичок, що необхідні для реалізації професійної діяльності. Завдяки чому розгортається процес професійної ідентичності під час навчання у вищому навчальному закладі. Тобто студент має можливість ідентифікувати себе з певною професійною спільнотою.

Доволі негативний відбиток наклали на систему вищої освіти такі процеси як: масова культура, масова освіта, технологізація знань. Процес навчання у вищому навчальному закладі, по конкретній спеціальності, втратив свої особливості.

Система вищої освіти, що існувала в минулому була багаторівневою та уособлювала в собі систему професійного навчання. На сьогоднішній день замість навчання з'явилась спеціалізація. Така система одноманітна в залежності від термінів, направленості та рівня підготовки спеціаліста.

У межах раніше існуючої системи вищої освіти, навчальні плани складаються з дисциплін, що відносяться до даного напрямку, спеціальності, до майбутньої професійної діяльності, суспільні, політичні дисципліни. Можемо побачити, що формування цілісного образу Я студента не відноситься до мети вищого навчального закладу. В наслідок чого, студенти, що закінчують вищий навчальний заклад мають проблеми усвідомлення себе у якості професіоналів та самовизначення. Вступаючи до вищого навчального закладу студенти орієнтують себе на можливість подальшого розвитку. Колишня система вищої освіти не надавала можливості само актуалізації, самореалізації студента. Відбувалась підготовка спеціалістів в межах конкретної спеціальності. В наслідок чого виникла необхідність реформувати систему вищої освіти.

Сучасна система вищої освіти головним чином формується на гуманістичній парадигмі. В основі гуманістичної парадигми покладено положення, згідно з яким кожен індивід володіє певними завдатками, якими його наділила природа. В наслідок чого існує здатність до самореалізації.

Питання ідентифікації у межах професіоналізму і професійного самовизначення представлені у працях: А. Ф. Бондаренко, В. О. Бодрова, О. М. Борисової, С. А. Боровікової, В. Д. Брагіної, М. Р. Гинзбурга, В. В. Каліпи, Л. М. Карнозової, А. Ф. Кларка, Е. А. Клімова, І. М. Кондакова, Т. В. Кудрявцева, Ю. І. Кулопкіна, С. І. Макшанова, А. К. Маркової, М. В. Молоканова, В. В. Овсянникової, В. Ф. Петренко, Н. С. Пряжнікова, А. О. Реана, З. А. Решетової, Т. В. Рогачевої, О. В. Сидоренко, Е. А. Спіркіної, А. В. Сухарева, Н. Ф. Талізіної, Н. Х. Тіпми, Н. Ю. Хрящової тощо.

Мета статті – дослідження ролі вищого навчального закладу у формуванні професійної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Найбільш активно індивід наближається до досягнення ідентичності саме в період навчання у вищому навчальному закладі. Для успішної самореалізації необхідно усвідомити свою особистість, а саме: «свої здібності, можливості, потреби, свої ролеві і статусні приналежності, свої психологічні (інтелектуальні, емоційні, вольові) характеристики, прийняти себе, свій “образ Я”» [1]. Сучасна система вищої освіти повинна бути спрямована на створення умов, що допоможуть в усвідомленні своєї особистості та свого «образу Я».

На сьогоднішній день особистість студента розглядається як суб'єктивно вільна. Він володіє можливістю самостійно реалізовувати вибір, розвивати здібності. На сучасному етапі свого розвитку вищі навчальні заклади орієнтовані на обрання змісту та рівня освіти, професійної підготовки. Повинна задовольняти інтелектуальні, соціальні, соціальні потреби. Сформувати кваліфікованого фахівця в короткі терміни. Тобто вища освіта орієнтована на становлення професійного Я, на формування професійної ідентичності.

Узагальнене уявлення студента, щодо свого образу складається з усвідомлення свого зовнішнього вигляду, усвідомлення наявних якостей, здібностей, характеру та професійно необхідних якостей. У студента існує професійне самоусвідомлення. Одним з головних елементів професійної самосвідомості студента виступає професійна ідентичність.

Завдяки навчанню у вищому навчальному закладі у студент відбувається активний розвиток професійної ідентичності. Він має можливість усвідомити, що починає входження в конкретну професійну спільноту. Студент може сформувати розуміння, щодо того в якій мірі він відповідає еталонам, існуючим у межах професійної діяльності. Спираючись на знання, які студент отримує під час навчання він може відзначити свої сильні та

слабкі сторони. Він може побачити шляхи самовдосконалення. У процесі навчання у вищому навчальному закладі студент має можливість сформувати уявлення, щодо своєї особистості та майбутньої професійної діяльності. Завдяки отриманим знанням студент може співвіднести обрану професійну діяльність та свій «образ Я».

Під час навчання у вищому навчальному закладі у студента відбувається формування образу себе як професіонала. У оформленні цього образу приймає участь професійна ідентичність. Образ себе як професіонала виступає елементом загального «образу Я».

В межах сучасної вищої освіти головний акцент робиться на отриманні знань. Професійне навчання надає студентові знання, вміння та навички, що надають можливість реалізовувати професійну діяльність. Вищі навчальні заклади повинні перейматися формуванням у студентів уявлення, щодо професійної діяльності, що характеризується адекватністю та всебічним розвитком. Таке уявлення включає до свого складу низку компонентів одним з яких виступає професійна ідентичність. В останні роки гостро стоїть проблема маргінальності в межах професійної ідентичності. Маргінальна професійна ідентичність виступає у вигляді компромісного вибору.

З початком навчання у вищому навчальному закладі процес розвитку професійної ідентичності набуває активного розвитку. Відбувається професійне становлення, що супроводжує студента на протязі усього періоду навчання. Із вступом до вищого навчального закладу у студента виникає негативне ставлення до обраної професійної діяльності, що має свій вплив на професійну ідентичність.

Завдяки навчанню у вищому навчальному закладі відбувається формування професійної ідентичності студентів. Тобто, «цілеспрямований керований процес усвідомленої активності, що проявляється студентами, при засвоєнні ними професійних знань, умінь і навиків, внаслідок чого студенти опановують відповідні професійні функції і професійні ролі, що відображають єдність уявлень про себе і відношення до себе як професіоналові, яке людина сама собі задає і до якого прагне, що характеризується емоційними переживаннями, на основі яких з'являється відчуття тотожності з професійним співтовариством, і що виявляється в професійній поведінці» [2].

Відігріваючи значну роль у формуванні професійної ідентичності студентів система вищої освіти дозволяє охарактеризувати структуру професійної ідентичності студентів, що наявна в процесі навчання. До неї відноситься ряд елементів, а саме: мотиваційно - ціннісний, пізнавальний, особистісно-діяльнісний, рефлексивний. Особистісна складова професійної

ідентичності підкреслюється двома елементами, а саме: мотиваційно-ціннісним та рефлексивним. У той час як, соціальна складова підкреслюється пізнавальним та особистісно-діяльним елементами.

Вплив, під час навчання у вищому навчальному закладі, на мотиваційно-ціннісний компонент допомагає студентам сформувати цілі обраної ними професійної діяльності. У той час, як пізнавальний та особистісно-діяльний елементи допомагають в оволодінні знаннями та вміннями в межах професійної діяльності та функціями які необхідно буде виконувати. Розвиток рефлексивного компоненту, у ході навчання у вищому навчальному закладі, надає можливість студенту відзначити рівень відповідності наявних якостей до вимог професійної діяльності, тобто рівень відповідності професійній діяльності та оформити особисте відношення до неї.

Процес навчання у вищому навчальному закладі сприяє тому, що формування професійної ідентичності проходить низку етапів, що розвиваються послідовно. Було виділено етапи: «теоретико-емпіричний; теоретико-прикладний; теоретико-творчий» [3]. Спочатку відбувається первинне знайомство із обраною спеціальністю. Студент формує особисте відношення до працівників обраної професійної діяльності. Він відзначає їх соціальну роль та своє призначення в суспільстві. Надалі відбувається оволодіння та засвоєння знань та умінь, що необхідні для успішної реалізації обраної професійної діяльності, оволодіння професійними функціями. Поступово відбувається розвиток професійної самосвідомості. Активно розвиваються професійні якості, цьому сприяє вивчення загально професійних дисциплін. Останній етап відзначається тим, що студент вдосконалює вже наявну особисту базу професійної діяльності. Задля цього він виявляє особливості практичної професійної діяльності.

Навчання у вищому навчальному закладі сприяє тому, що процес формування професійної ідентичності включає в себе певні етапи. Процес сформованості відзначається в певних результатах, що відповідають меті та змісту конкретного етапу, а також мірою оволодіння майбутньою професійною діяльністю. Як наслідок студент усвідомлює важливість обраної ним професійної діяльності. Він розуміє своє місце в ній, професійні цінності, особистісні змісти обраної професійної діяльності. Професійна ідентичність студента на теоретико-емпіричному етапі охоплює оволодіння теоретичними знаннями. Студенти накопичують знання відносно змісту, функцій та умінь у межах професійної діяльності. Проходження теоретико-практичного етапу передбачає оволодіння знаннями та вміннями, що стосуються обраної професійної діяльності. Відзначаються професійно-важливі якості. Формується прагнення до професійного самовдосконален-

ня, самоосвіти, самовиховання. В межах теоретико-творчого етапу студенти отримують перший досвід. Вони мають можливість упевнитись у вірності або хибності обраної професійної діяльності. Спираючись на отриману оцінку визначитись, щодо подальшої професійної діяльності.

Професійна ідентичність включає до свого складу особистісну та соціальну складову. Завдяки соціальній складовій у студентів формується соціальна та професійна позиція. У той час, як особистісна допомагає у формуванні професійної само тотожності.

Завдяки навчанню у вищому навчальному закладі професійна ідентичність включає до свого складу низку блоків, що взаємопов'язані між собою, а саме: «блок формування професійних компетенцій студентів, блок формування життєвих стратегій, блок формування ціннісних орієнтацій студентів» [2]. Завдяки чому відбувається формування певних підструктур особистості студента: «діяльнісної, комунікативної, особистісної, рефлексивної, самовизначатися, прогнозуючої, предметної та акмеологічної» [2] як наслідок формується їх професійна ідентичність.

Діяльнісна підструктура відноситься до першого блоку та допомагає студентові оволодіти міждисциплінарними знаннями, вміннями, навичками. За її участі відбувається формування компетенцій. Завдяки комунікативній підструктурі формується можливість спілкування з оточуючими, зокрема в межах професійної діяльності. Студент навчається відображати та обгрунтовувати обрану позицію в професійній діяльності.

Рефлексивна підструктура входить до другого блоку. Під час формування професійної ідентичності переважає цінність майбутнього або минулого. Як наслідок час життя перерозподіляється в більш цінний. Особливий стан створює певне переживання часу. Воно визначає відношення студента до минулого, теперішнього, майбутнього, що відображає прогнозичну підструктуру. Самовизначаюча підструктура надає студентові змогу усвідомити шляхи саморозвитку спеціаліста.

Формування предметної сторони професії відбувається за допомогою предметної підструктури. Студент спрямовує себе на самовдосконалення та самореалізацію в межах оволодіння професійної діяльності через акмеологічну підструктуру. Аксіологічна підструктура спрямовує студента на формування гуманістичних цінностей професійної діяльності.

Між блоками та підструктурами існує взаємозв'язок, взаємообумовленість. Така структура забезпечує формування професійної ідентичності студента під час навчання у вищому навчальному закладі.

Задля успішного формування професійної ідентичності під час навчання у вищому навчальному закладі створюються спеціальні умови. Діяльність студентів організується спираючись на особистісно-діяльнісний

підхід. Викладач приймає участь у керуванні процесом формування професійної ідентичності. Розгортається спільна діяльність між викладачем та студентом, що зазнає корекції завдяки врахуванню успішності формуванню професійної ідентичності.

Навчання у вищому навчальному закладі сприяє розгортанню певного механізму формування професійної ідентичності. Відбувається організація самопізнання та самоусвідомлення студентами своєї особистості в майбутній професійній діяльності. Студент має можливість самостійно вирішити питання яким йому необхідно бути. Виділяються як життєві, так і професійні перспективи. Умови навчання дозволяють студентів розкрити свої здібності та розвинути потреби відносно оволодіння професійних знань. Студент може сам розв'язувати завдання, що орієнтовані на конкретну професійну діяльність.

Під час навчання у вищому навчальному закладі формування професійної ідентичності розгортається в напрямку пошуку саморозвитку, формування якостей, що необхідні для професійної діяльності.

У процесі навчання у вищому навчальному закладі створюються умови для формування професійної ідентичності в яких студент визначає взаємозв'язок з усвідомленням спеціально створеного середовища. Студент враховує наявні навчальні можливості, свої інтереси, здібності. В наслідок чого кожен студент володіє можливістю реалізувати особистісне «Я», можливість в обранні знань та організації своєї майбутньої діяльності. Визначаючий вплив на формування професійної ідентичності відіграють організаційно-педагогічні фактори, що наявні під час навчання у вищому навчальному закладі.

Найбільш впливовими для формування професійної ідентичності, під час навчання у вищому навчальному закладі, виступають організаційно-педагогічні фактори, якими можливо керувати за допомогою керування процесу виховання та навчання. До них можливо віднести вирішення практично-орієнтованих завдань, диференційовані завдання, що є індивідуально орієнтованими. Необхідно надавати можливість студентам знайомитись з представниками обраної професійної діяльності. Займатися організацією науково-дослідницької та індивідуальної роботи. Отже професійна підготовка під час навчання також накладає свій відбиток на професійну ідентичність студента.

Висновки. Проаналізувавши наукову літературу можемо зробити висновок, що виділяються два основні напрямки, що розглядають ідентичність, а саме психоаналіз та інтеракціонізм, когнітивна психологія. Вони різняться традицією розгляду проблеми але не дивлячись на це присутні й загальні моменти. Вони доповнюють один одного. Ідентичність має певну

структуру, головні компоненти змістовний і оціночний. Ідентичність характеризується динамічністю. Існують різні класифікації ідентичності. Ідентичність формується внаслідок взаємодії з оточуючими, тобто має соціальне походження.

Професійна ідентичність розглядається як позитивний результат професійного самовизначення та рівень розвитку професіонала та особистості. Підкреслюється існування соціального контексту формування професійної ідентичності. Вона поєднує в собі низку характеристик: когнітивні, мотиваційні, ціннісні. За допомогою яких відбувається орієнтація серед професій. Оформлення професійної ідентичності відбувається при виконанні професійної діяльності, пов'язано з розумінням свого положення в соціальному світі, особливостями професійної спільноти.

Формування професійної ідентичності важливий момент в професійному становленні. Формування професійної ідентичності розглядається в межах професіогенезу. Цей процес розгортається завдяки виявлення значимих зв'язків як всередині професійної діяльності, так і з її зовнішньої сторони. У процесі формування професійної ідентичності відбувається проходження низки стадій.

Завдяки навчанню у вищому навчальному закладі у студент відбувається активний розвиток професійної ідентичності. Усвідомлення початку входження в професійну спільноту. Формування розуміння, того в якій мірі відповідає еталонам, у межах професійної діяльності. Спираючись на знання, які студент отримує відзначає свої сильні та слабкі сторони. Виділення шляхів самовдосконалення. Під час навчання у вищому навчальному закладі у студента є можливість сформулювати уявлення, відносно своєї особистості та обраної ним професійної діяльності.

Література: 1. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: Монография / Шнейдер Л. Б. – М.: МОРУ, 2001. – 272 с. 2. Федотова Л. М. Формирование профессиональной идентичности студентов в процессе обучения в ВУЗе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / Федотова Л. М. – Кемерово, 2011. – 20с. 3. Родыгина, У. С. Психологические особенности профессиональной идентичности студентов / Родыгина У. С. // Психол. наука и образов – 2007. – № 4. С.39-40.

Bibliography (transliterated): 1. Shnejder L. B. Professional'naja identichnost': Monografija / Shnejder L. B. – M.: MORU, 2001. – 272 s. 2. Fedotova L. M. Formirovanie professional'noj identichnosti studentov v processe obuchenija v VUZe: avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stepeni kand. ped. nauk: spec. 13.00.08 – Teorija i metodika professional'nogo obrazovanija / Fedotova L. M. – Kemerovo, 2011. – 20s. 3. Rodygina, U. S. Psihologicheskie osobennosti

professional'noj identichnosti studentov / Rodygina U. S. // Psihol. nauka i obrazov – 2007. – № 4. S.39-40.

Підбуцька Н.В.

НАВЧАННЯ У ВНЗ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТА

У статті розкривається поняття професійної ідентичності студентів, аналізується її структура. Увага акцентується на тому, що процес формування досліджуваного феномена складається із трьох етапів: адаптаційний, стабілізуючий, уточнюючий. Зроблений аналіз критеріїв професійної ідентичності майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійна ідентичність, професійне самовизначення, формування особистості студента.

Подбущкая Н.В.

ОБУЧЕНИЕ В ВУЗЕ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНТА

В статье раскрывается понятие профессиональной идентичности студентов, анализируется ее структура. Внимание акцентируется на том, что процесс формирования исследуемого феномена состоит из трех этапов: адаптационный, стабилизирующий, уточняющий. Сделан анализ критериев профессиональной идентичности будущего специалиста.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, профессиональное самоопределение, формирование личности студента.

Podbutskaya N.

HIGHER EDUCATION AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL IDENTITY OF THE STUDENTS

In the article the notion of the professional identity of the students, analyses its structure. Emphasis is placed on the fact that the process of the formation of the investigated phenomenon consists of three stages: the adaptation, stabilizer, clarifying. An analysis of criteria of professional identity of the future specialist.

Key words: professional identity, professional self-determination, the formation of the personality of the student.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2013

УДК 159

*Іванова Марина Олегівна
м.Харків, Україна*